

Call to interaction

Samenwerken aan sturingsprincipes voor het toekomstig energiesysteem

Deze paper is bedoeld om de dialoog over het energiesysteem te voeden. Het is een pleidooi om meer vanuit de toekomst te redeneren in de keuzes die we vandaag de dag maken. Om samen proactief energieplanologie vorm te geven: het ontwerp- en ontwikkelproces over de vraag welke functies waar komen in het gebied en hoe dat van invloed is op het energiesysteem en vice versa.

We doen een voorzet op basis van de ervaring uit de Regionale Energiestrategie. Niet vanuit de gedachte dat we het weten, maar wel vanuit de hoop dat het reacties, gesprekken en verbinding oproept. We gaan daarbij uit van complexiteit, bestaande uit meerschalligheid, flexibiliteit, dynamiek en decentrale sturing. We willen deze complexiteit niet versimpelen of platslaan, maar juist omarmen en 'actionable' maken. Deze paper is permanent bèta: het ontwikkelt zich door op grond van nieuwe inzichten vanuit de gesprekken die we hopen te voeren. Een 'call to interaction' dus.

We zien dat er volop gesproken en nagedacht wordt over de governance en ontwikkeling van het energiesysteem. Iedereen zoekt daarin naar de eigen rol en/of behoud van positie in het speelveld. Er wordt op departementen, bij provincies, netbeheerders en marktpartijen gesproken over de behoefte om de transitie meer te sturen, coördineren en versnellen, de voorspelbaarheid te vergroten, de onzekerheid te verkleinen. Dat is belangrijk, want ook in de toekomst willen we een betrouwbaar energiesysteem. Daarbij wordt gekeken naar de economische, technologische, institutionele en mentale modellen die we kennen. Modellen gericht op centrale sturing, maakbaarheid, control, beheersing, efficiëntie en effectiviteit. Die hebben ons veel goeds gebracht.

Er is óók iets anders nodig om het duurzame en decentrale energiesysteem van de toekomst te realiseren. Een systeem dat om kan gaan met complexiteit, meerschalligheid, flexibiliteit, dynamiek en decentrale sturing. Het vraagt van ons allemaal om los te komen van het gebruikelijke en bekende en de stap te maken in de nog onbekende toekomst van ons energiesysteem.

Behoeftte aan sturing die past bij decentrale ontwikkelingen

De energietransitie is op stoom en de doelen van het Klimaatakkoord voor elektriciteitsproductie in 2030 zijn binnen handbereik (PBL, januari 2022). Met name de groei van zonne-energie op daken ging qua aantal en omvang veel sneller dan voorspeld. Door het samenvallen van sociale, maatschappelijke, financiële en technologische aspecten neemt een ontwikkeling als zonne-energie ineens een vlucht. Een gewenst succes. En door de versnelde elektrificatie van industrie en mobiliteit wordt verdere opschaling van hernieuwbare elektriciteit op land ook noodzakelijk. Lokale keuzes in verduurzaming - van overheden, bedrijven en inwoners - hebben zo direct impact op het energiesysteem en drijven in steeds grotere mate de behoefte aan infrastructuur.

Deze snelle ontwikkelingen hebben ook onbedoelde gevolgen zoals de steeds verder oplopende schaarste in transportcapaciteit. De netcongestie als gevolg van de razendsnelle ontwikkeling van zonne-energie op land en daken is een treffend voorbeeld van de behoefte aan een andere manier van ordening, coördinatie en afstemming die beter past bij decentrale behoeften en dynamiek. We hebben een manier nodig die beter om kan gaan met behoeften van inwoners en ondernemers die gesteund door nieuwe technologische mogelijkheden - zoals opslag van energie - de transitie beïnvloeden. Deze staan soms náást of haaks op het beleid of de wettelijke spelregels van de overheid voor het energiesysteem.

Daarnaast zien we dat decentrale ontwikkelingen in volume toenemen en zijn meer en meer zichtbaar en van invloed in de transitie. Het gaat niet om kleinschalige toepassing maar juist om de gelijktijdige ontwikkeling op alle schaalniveaus in het systeem. Van huishouden tot industriële clusters.

Aandacht voor de behoefte van alle eindgebruikers

Op alle schaalniveaus in het energiesysteem leidt dit tot knelpunten in transportcapaciteit. Immers kan het bestaande systeem de benodigde verdrie- of verviervoudiging van het elektriciteitstransport, in een korte tijd, niet aan. De uitvoeringscapaciteit en materiaal aanlevering is simpel weg niet afdoende om dat te bewerkstelligen.

De stijgende prijzen voor import van fossiele brandstoffen en uitstoot van CO₂ (en de dalende subsidiebijdrages) zorgen tegelijkertijd voor een steeds grotere behoefte aan duurzame elektriciteit en daarmee aan uitbreiding van de transportcapaciteit op alle schaalniveaus. Een groot deel van de Nederlandse bedrijvigheid en industrie is afhankelijk van betaalbare en betrouwbare energie voor zijn productieprocessen. Verduurzaming is allang geen taak op zichzelf maar onderdeel van een bestendig economisch vestigingsklimaat. Om grip te krijgen en richting te geven aan deze belangen en behoeftes, wordt er geprobeerd sturing te geven die nodig is om investeringen met een grote maatschappelijke impact te overzien en te wegen met de betrokken stakeholders. Dit gebeurt in programma's zoals het Programma Energiesysteem, de NOVI, Programma Energie Hoofdstructuur, MIEK, Investeringsagenda van de netbeheerders et cetera. Deze manier van sturen past goed bij nationale en/of grootschalige trajecten met een lange doorlooptijd, grote transportvolumes, relatieve zekerheden en grote impact op de ruimtelijke voorzieningen. Als het gaat om eindgebruikers is de groep van grootverbruikers echter verre weg de minderheid (+/-40.000 industriële aansluitingen ten opzichte van 8 miljoen aansluitingen). Het belang van toegang tot duurzame elektriciteit is echter voor alle aansluitingen van belang voor hun economisch vestigingsklimaat en leefbaarheid.

Bovendien wordt zowel op de vraag, het aanbod als verschillende conversietechnologieën (zoals opslag) een sterke groei verwacht. Een exponentiele groei. Het gevolg daarvan is, dat we het tekort aan transportcapaciteit voorlopig alleen nog maar zullen zien groeien.

Door alleen de principes van centrale sturing te gebruiken en daarmee te focussen op de grootverbruikers, missen we het overgrote gedeelte van de eindgebruikers in deze transitie. En worden wellicht niet de beste besluiten genomen vanuit het perspectief van het energiesysteem van de toekomst. Er is behoefte aan meer balans tussen nationaal en regionaal/lokale keuzes én tussen de verschillende eindgebruikers. Daarnaast leidt het centrale sturingsprogramma tot grote problemen maar in een bottom-up gestuurde aanpak juist tot enorme kansen.

Dynamisch proces

Het is van belang om in het ontwerp- en ontwikkelproces na te denken over de vraag welke functies waar komen in het gebied en hoe dat van invloed is op het energiesysteem en vice versa. Heel veel functies in de leefomgeving hebben duurzame energie nodig, of dat nou gaat om industriële of dienstverlenende bedrijfsactiviteiten, mobiliteit of woningbouw. Die energie wordt de komende decennia voor een groot gedeelte lokaal/ regionaal opgewekt en is veelal afhankelijk van nieuwe energie-infrastructuur. Infrastructuur die schaars is maar wel essentieel voor de ontwikkelkansen in het gebied! De komende jaren moeten keuzes gemaakt worden hoe die schaarse uitvoeringscapaciteit zo effectief mogelijk wordt ingezet voor de integrale verduurzamingsopgave. Doen we dat niet dan houdt dat niet alleen de ontwikkeling van de duurzaamheidsdoelen tegen, maar ook de ontwikkeling van bedrijven en de leefbaarheid van inwoners. Wat zijn de no-regret gebieden lokaal, regionaal en landelijk waar infrastructuur voor zowel vraag als aanbod een substantiële bijdrage gaat leveren in de verduurzaming? En hoe kunnen we transportvermogen (GWh) zoveel mogelijk beperken tot het lokale/regionale schaalniveau? Daarbij kunnen de markt/gebruikers/ lokale ontwikkelaars uitgedaagd worden om met vernieuwende concepten te komen die zo effectief mogelijk gebruik maken van de investeringen in het gebied. Zo kan de schaarse ontwikkelde transportcapaciteit (GW) door de netbeheerders optimaal renderen voor de omgeving en de verduurzamingsopgaves.

Deze meerschalligheid is cruciaal en vergt veel inspanning om partijen te laten bijdragen. Vooral de afstemming en verbinding tussen de schaalniveaus is cruciaal. Dit kan alleen als er een betere verbinding tussen energie en ruimtelijke ordening ontstaat!

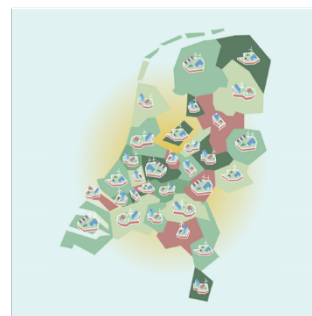
A: Netcongestie

B: Vestigingsklimaat

C: Vitale gebieden

Interactie tussen de schalen van het energiesysteem.

We roepen op om vanuit gelijkwaardigheid, nieuwsgierigheid en betrokkenheid de interactie met elkaar te zoeken en samen tot nieuwe, betere oplossingen te komen voor het energiesysteem van de toekomst.

Interactie die gericht is op het collectieve belang en de toekomst van Nederland.

Dit is van belang bij het maken van nieuwe keuzes voor versnelling en eventuele verhoging van de nationale ambities en met het programmeren en prioriteren ten aanzien van schaarste.

Deze paper is permanent bèta.

NPRES wil hier graag over in gesprek met alle partijen en personen die willen bijdragen aan het energiesysteem van de toekomst.